

Nr 104.

Av friherre **Fleming**, *angående ersättning åt maldryckstillverkare m. fl., vilkas utkomstmöjligheter inskränkas genom antagande av Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker.*

Den av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåtna propositionen om förändrade bestämmelser ifråga om försäljningen av alkoholhaltiga drycker innebär bl. a., att försäljningen av ölsorter med starkare alkoholhalt än 3.6 volymprocent skall läggas under bolag, medan de friare former, som nu råda ifråga om försäljningen av svagdricka (innehållande högst $2\frac{1}{4}$ volymprocent alkohol) tillämpas ifråga om de maldrycker, vilkas volymprocent ej överstiger 3.6 procent. Genom uppdragandet av denna gräns har chefen för finansdepartementet trots sig kunna möjliggöra för de nuvarande tillverkarne av skattepliktiga maldrycker att framdeles fortsätta sin verksamhet. Enligt finansministern skulle nämligen genom de lagrade drickornas likställande i försäljningshänseende med svagdrickat, bryggerierna i de lagrade drickorna »hava en produkt, med vilken de fritt kunde röra sig, och i hanteringen i denna del finna någon ersättning för sin i övrigt minskade omsättning», (prop. sid. 48.) I annat sammanhang talar finansministern om »den utväg att bestå, som den fria handeln med de lättare maldryckerna i sin mån kan erbjuda» bryggerierna och alla de små näringsidkarne, (prop. sid. 48.) I finansministerns yttrande till statsrådsprotokollet vid avlåtande av propositionen nr 258 om ersättning till vissa försäljare av brännvin samt vin och öl i anledning av införandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker framföres samma uppfattning. Däri uttalas nämligen, att med de i nykterhetskommitténs förslag till försäljningsordning av Kungl. Maj:t föreslagna

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 3 saml. 54 häft. (Nr 104—105.) 1

modifikationer — varmed i främsta rummet torde avses höjningen av den fria försäljningsgränsen — tillräckliga skäl ej förefinnas för staten att ikläda sig skyldighet att utgiva ersättning till de näringsidkare, som skulle av den ifrågasatta lagstiftningen beröras.

Hela den grund, på vilken det nu anförda resonemanget vilar, är emellertid ytterst löslig och osäker. Det finnes ingen som helst garanti för, att de nuvarande öltillverkarna verkligen skola med framgång kunna upptaga tillverkning av lagrade drickor i en sådan omfattning, att den minskade avsättningen av öl därigenom uppväges. Sannolikheten talar i stället för att bryggerierna icke skola kunna hålla sig skadeslösa genom en dylik omläggning av produktionen.

Enligt nykterhetskommitténs betänkande (del IV sid. 101) utgjorde under tillverkningsåret 1910—1911 lager- och pilsnerdricka 11.1 procent av de skattepliktiga bryggeriernas hela tillverkning. Undersöker man vidare dessa så att säga mellanstarka maltdryckers fördelning på landets olika delar, så finner man att ensamt på Stockholm och Göteborg falla ej mindre än 71.3 procent av totalsumman för desamma (betänkandet sid. 302). Det torde av nu anförda siffror vara tydligt, att man icke kan förutse, i vilken omfattning ölbryggerierna kunna äga förutsättningar för en övergång till en tillverkning av lättare maltdryckssorter. De nuvarande svagdricksbryggerierna — till antalet c:a 650 mot omkring 190 skattepliktiga bryggerier — kunna nämligen med all säkerhet upptaga en mycket kraftig konkurrens med ölbryggerierna, icke blott genom utveckling av nuvarande produktionen utan även genom övergång till tillverkning av lagrade drickor. Det framgår även av de anförda siffrorna, att svagdrickstillverkning i nämnvärd omfattning endast bedrivs av ölbryggerierna i Stockholm och Göteborg, vadan det för flertalet övriga bryggerier skulle innebära en så gott som fullständig produktionsomläggning, därest de skulle genom tillverkning av lagrade drickor söka återvinna vad de måste förlora genom ölhandels läggande under försäljningsbolag. Att de härvid måste förlora är nämligen uppenbart. Alltifrån 1873 hava de skattepliktiga bryggerierna, som bekant, måst underkasta sig successiva inskränkningar i rätten att försälja sina tillverkningar. Från att vara en fri näring återstår efter 1905 års lagstiftning för bryggerierna knappast mer än rätt till försäljning till avhämtning och genom försändning från bryggeriet samt fri kringföring inom stads planlagda område och, med särskilt tillstånd, utom detsamma. Genom den föreslagna lagstiftningen fräntagas dem även dessa möjligheter. Återförsäljare blir ett bolag, som efter bestämda priser och utan eget intresse av försäljningen sköter densamma.

Den ersättning, chefen för finansdepartementet anvisar ölbryggerierna, är alltså högst problematisk. Av de ordalag, som använts i de förut återgivna yttrandena, framgår också, att finansministern inser, att bryggerierna komma att förlora på genomförandet av den försäljningsordning, Kungl. Maj:t nu föreslagit. Och uppenbart är, att, även med de av Kungl. Maj:t intagna modifikationerna i kommittéförslaget, vissa mindre konkurrenskraftiga ölbryggerier helt och hållet måste nedläggas. Under sådana förhållanden är det ägnat att väcka stor förvåning, att man i den kungl. propositionen helt och hållet förbigått frågan, huru ersättning skall beredas de bryggeriägare, som komma att få helt nedlägga sin verksamhet eller inskränka densamma i väsentligare grad.

Till och med nykterhetskommittén har ju — med undantag av en ledamot — erkänt, att en viss ersättning till maldryckstillverkarna bör utgå, ehuruval den ifrågasatta gottgörelsen måste anses alltför knappt tillmätt. Något rimligt skäl varför ersättningen för värdeminskning å den för tillverkningen använda egendomen skulle begränsas till 75 procent av den uppkomna värdeminskningen torde ej kunna uppletas. Också har en av ledamöterna i kommittén för sin del yrkat, att ersättningen skulle utgå med högre belopp. Denna reservant har, med utgångspunkt från motsvarande bestämmelser i det 1911 avgivna betänkandet i tobaksbeskattningsfrågan, ifrågasatt icke blott att full ersättning för värdeminskning för fast egendom och material bör lämnas, utan även att ersättning för s. k. handelsvinst bör medgivas. Flera av de i ärendet hörda myndigheterna — däribland socialstyrelsen och kommerskollegium — hava även uttalat sig i den riktning som angives i nyssberörda reservation.

Likheten mellan spörsmålen om ersättning till tobaksfabrikanterna för dem frångången vinst m. m. genom införandet av statsmonopol å tobak samt om gottgörelse till maldryckstillverkarna för förlust, åsamkad genom den föreslagna försäljningsförordningen, är uppenbar. Den nya ordningen för ölhandeln är i verkligheten intet annat än ett förtäckt statsmonopol. Ty försäljningsprisen å alkoholvarorna bestämmas av statens organ och vinsten av rörelsen går — i större utsträckning än i fråga om tobaksmonopolet föreslagits — huvudsakligen till staten.

I den utredning av ersättningsfrågan, som bifogats nykterhetskommitténs betänkande, framhålles såsom en väsentlig skiljaktighet i avseende å ersättningskraven från tobaksfabrikanter och från maldryckstillverkare, att tobaksmonopolet avser statens egen vinning, medan in-trånget i rusdryckshanteringen har ett ideellt ändamål. Riktigheten av detta resonemang kan väl i och för sig vara tvistigt, men det torde alldeles sakna betydelse då ju staten kommer att erhålla, såsom i den

kungl. propositionen angives, »betydande belopp» genom öl- och vinhandelns förläggande under bolag. Och då kommitténs juridiska expert hänvisar till lagen om skyddsskogar den 24 juli 1903, § 1, till stöd för sin uppfattning att någon ersättning från statens sida i allmänhet ej är påkallad, om staten med åsidosättande av enskildes intressen inför en lag till skydd mot en viss fara, så må genmåljas, att enligt samma lag § 2 markägare, som hellre än att tåla av Kungl. Maj:t ålagd inskränkning i förfoganderätten över skogen, vill avstå marken, äger erhålla lösen för marken jämlikt expropriationsförordningen. Då vidare utredningens författare i nyss angivet syfte hänvisar till den numera upphävida lagen om skydd mot yrkesfara av år 1889, så må framhållas att det är *bruket* av de yrkesfarliga maskinerna m. m., som är olagligt, medan bruket av alkoholhaltiga drycker icke är olagligt. Och det torde vara tydligt att öltillverkarne icke böra göras ansvariga för missbruk av de varor, som de tillverka.

Men icke blott öltillverkarne utan även deras återförsäljare måste bli lidande på den egentliga ölhandelns förläggande under bolag. Och uppenbart är att, i mån som bryggerier måste nedläggas, kommer ett stort antal arbetare att bli utan sysselsättning.

Såsom av den kungl. propositionens bilaga sid. 129 framgår, hava också tjänstemän och arbetare vid bryggerierna i riket anhållit, att ersättning måtte beredas dem för berövade utkomstmöjligheter.

I åtskilliga främmande länder har lagstiftaren vid särskilda tillfällen erkänt sin skyldighet att bereda ersättning för intrång i enskildes näringsfång på grund av förändrad lagstiftning. Så har exempelvis skett i Norge vid utfärdande av förbud mot valfångst i Finnmarken, i Schweiz vid antagande av lag om förbud mot tillverkning av absint, i Tyskland vid genomförande av 1902 års sackarinlag.

Att här framlägga förslag till definitivt ordnande av ersättningsfrågan har givetvis ej varit möjligt. Huru exempelvis uppskattningen av bryggerifastighets värdeminskning skall ske, torde redan i och för sig vara ett ganska tveksamt spörsmål. Det kan ej vara rimligt att låta staten — den ena parten — ensam bestämma om ersättnings storlek. Däremot synes med skäl expropriationsförfarandet i dylika fall böra komma till användning. Möjligen skulle man även kunna tillämpa något tillvägagångssätt med särskilda kommissioner, i vilka inginge representanter jämväl för tillverkarne.

I detta sammanhang må jämväl framhållas, att, då *kommun* genom sina beslutande organ äger avgörande inflytande på frågan om alkoholhaltiga dryckers försäljning inom sitt område, det rättvisligen bör åligga

kommun att åtminstone till en del fullgöra den ersättningskyldighet, som enligt vad ovan framhållits annars uteslutande skulle åligga staten.

Med det ovan sagda torde jag hava påvisat nödvändigheten att bereda skadestånd åt alla dem, som genom den nya ordningens införande skulle komma att lida ekonomisk förlust. Blir ej sådan ersättning dem beredd, synes det kungl. förslaget icke böra antagas åtminstone i avseende å vin- och ölhandelns förläggande under bolag.

Från nykterhetssynpunkt sett är det naturligtvis mest att föredraga, att inlösen sker av de ölbryggerier, vilka icke kunna bära sig, på grund av den nya försäljningsförordningens införande, ävensom att gottgörelse lämnas för den förlust, som tillverkare tillskyndats, genom att han av samma anledning måst nedlägga eller inskränka sin öltillverkning. Detta alternativ synes även vara att förorda, även om väsentliga kostnader därigenom skulle uppkomma. Men skulle det ej befinnas möjligt att genomföra en dylik ersättningsplikt, så återstode endast det andra alternativet, att ölförsäljningen lämnas utanför den föreslagna förordningens område.

På grund av vad sålunda blivit anført, får jag hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning i syfte att bereda full ersättning ej mindre åt tillverkare av skattepliktiga maltdrycker på grund av den förlust, som för dem uppkommer genom antagande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 242 framlagda förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker, än även åt övriga personer, vilkas utkomstmöjligheter genom den föreslagna lagstiftningen inskränkas, samt därefter för riksdagen i god tid före den nya förordningens ikraftträdande framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 5 augusti 1914.

Herman Fleming.

